

Sammanfattning feedback i skrivundervisningen

I denna systematiska översikt har vi sammanställt forskning om feedback i skrivundervisningen. Den forskning som ingår omfattar elever i grundskolans årskurs 4–9 och i gymnasieskolan.

Den övergripande fråga som ställs är:

Vad kännetecknar feedback från lärare till elever som ger förutsättningar för eller kan bidra till att utveckla elevernas skrivförmåga?

Den övergripande frågan besvaras utifrån tre aspekter:

- När feedback ges under ett skrivförlopp.
- Vad i en text som feedback har fokus på.
- Hur feedback ges och tas emot.

Dessa aspekter är centrala för skrivutvecklande feedback och är rimliga att belysa ur ett undervisningsperspektiv.

Översikten har sin bakgrund i frågor om hur undervisningen kan utvecklas med stöd av forskningsbaserad kunskap om lärares återkoppling i form av feedback.

Feedback och skrivutveckling

Feedback används för att ge återkoppling till eleven om dennes kunskaper och förmågor. För att feedback ska kunna bidra till elevens fortsatta utveckling och lärande bör den innehålla information om vad eleven redan kan, vad som bör utvecklas och hur eleven ska göra för att komma vidare.

Med skrivutveckling menas positiva förändringar av en persons skrivande. I skolans kurs- och ämnesplaner för svenskämnet tas en rad dimensioner upp som eleverna ska lära sig genom skrivundervisningen. Det handlar exempelvis såväl om ett korrekt språk som om hur olika typer av texter ser ut till form, innehåll och uppbyggnad.

Lärares feedback kan potentiellt stödja alla olika tänkbara dimensioner av elevers skrivutveckling. Men skillnader mellan olika synsätt på skrivutveckling kan komma till uttryck i att feedback ges med olika syften och på olika sätt.

Resultat

Det vetenskapliga underlaget består av 22 studier. Flertalet studier är gjorda i engelskspråkiga länder men det finns också sex studier från Norden, varav två är svenska. Även om studierna är av olika karaktär ger alla förståelse för eller förklaringar till vad

som kännetecknar feedback från lärare till elever som ger förutsättningar för eller kan bidra till att utveckla elevernas skrivförmåga.

När bör feedback ges för att kunna främja elevers skrivutveckling?

En avgörande skillnad mellan olika sätt att ge feedback vid skrivande har med feedbackens tidpunkt att göra. Feedback kan ges efter att läraren bedömt att eleven är klar med texten, eller någon gång innan texten är helt färdig.

Elever har lättare att få stöd av feedback som ges medan de fortfarande är inne i sin skrivprocess med ett ännu inte helt färdigt utkast, än om de redan har skrivit klart texten. Om feedback ska kunna komma eleverna till godo i deras utveckling som skribenter, är slutsatsen att skrivförlopp bör organiseras på ett sådant sätt att lärare kan ge feedback innan elevernas texter anses vara färdiga. Eleverna ges då möjligheten att direkt pröva lärarens feedback i processen att utveckla och bearbeta utkast på väg mot färdiga texter.

Ett villkor för att feedback under skrivförloppet ska fungera är att den aktuella skrivuppgiften är tillräckligt utmanande. För skrivande som eleverna klarar lika bra på egen hand kan feedback bli ett irritationsmoment. För den som behöver stöd är vägledning mer välkommen.

Vad bör feedback uppmärksamma för att kunna främja elevers skrivutveckling?

Läraren kan kommentera stort som smått i elevers texter. Kommentarer kan återkoppla till det redan skrivna men även inspirera till fortsatt arbete. Vad gäller frågan om lärarfeedbackens inriktning på olika dimensioner av elevers texter finns dock två slutsatser som båda har ett tydligt stöd i de studier som ingår i översikten.

För det första ges eleverna bättre möjligheter att ta tillvara feedback om den är mångsidig, det vill säga avser fler dimensioner av texten än endast språklig korrekthet. Ensidigt fokus på formella brister ger inte de verktyg som eleverna behöver för att kunna utveckla sina texter, eller utvecklas som skribenter. Tvärtom finns en risk att en betoning av att texten ska innehålla så få fel som möjligt hämmar elevens försök att pröva mer avancerade alternativ vad gäller textens innehåll och språk.

För det andra: ett villkor för att valet av feedback ska ha förutsättningar att fungera är att den feedback som ges har ett innehåll i linje med momentets lärandemål. Detta kan tyckas självklart, men i flera av översiktens studier ges exempel på att det lätt kan gå slentrian i vad lärare kommenterar i sina elevers texter, och då kan feedback i värsta fall motverka momentets syften. En lärare som lagt upp ett moment för att eleverna ska bli medvetna om hur man skriver i en viss genre, och sedan i sin feedback bara uppmärksammar stavfel, kan få eleverna att tro att momentet egentligen går ut på att lära sig stavningsregler.

Hur bör feedback ges för att kunna främja elevers skrivutveckling?

De aspekter kring lärarfeedbackens hur-fråga som återkommer i översiktens studier sammanfattas nedan i fyra slutsatser.

De första två ger kompletterande svar på frågan om hur feedback ska ges för att kunna bli konstruktiv för eleven, och de två senare har karaktären av villkor för dessa svar.

Den första slutsatsen betonar dialogens centrala betydelse för om feedbacken kan bli konstruktiv. Dialogen tjänar å ena sidan syftet att lärare och elev ska nå en gemensam förståelse av innebörden i lärarens ändringsförslag och å andra sidan syftet att de ska nå en samsyn kring varför dessa förändringar är viktiga. Båda dessa syften kan kräva ytterligare förklaringar, förtydliganden och konkretiseringar av läraren, men även förhandling och kompromisser mellan lärare och elev.

Den andra slutsatsen rör vikten av att läraren som ger feedback förstår och är lyhörd för mottagarnas olikheter. Vissa elever behöver större tydlighet än andra, och samma typ av feedback kan fungera mycket väl för en elev samtidigt som den inte gör det för en annan.

En tredje slutsats berör dilemman som lärare och elever måste hantera om deras feedbackdialog ska fungera. Å ena sidan uttrycker både lärare och elever hur viktigt det är att feedbacken skapar motivation inför fortsatt skrivande, så att skrivande kan vara lustfyllt och personligt och en del av en identitetsutvecklande process. Samtidigt ligger det i skolans uppdrag att skrivandet i skolan riktas mot givna mål och att elevers skrivprestationer mäts och bedöms. Att balansera i detta spänningsfält förefaller vara en svår konst. Lärare måste i sin feedback stundtals peka på utvecklingsområden eller brister i elevers texter. Samtidigt beskriver lärare i flera av översiktens studier en oro för att kritiska synpunkter ska hämma elevers lust att skriva och utvecklas som skribenter. I viss mån kan detta förstås som ett dilemma som rör anpassning till mål och givna sätt att skriva kontra utrymme för elevers personliga uttryck och autonomi. Ett annat dilemma som blir synligt i flera genomgångna studier, är svårigheten i att som givare av feedback vara tillräckligt konkret och tydlig i sin beskrivning av förbättringsområden och åtgärder, samtidigt som man inte blir så övertydlig att eleven görs passiv.

Den fjärde och sista slutsatsen handlar om vikten av en god relation mellan lärare och elev. Det tycks tveksamt om det går att separera person från prestation när det gäller feedback på elevers skrivande. Lärare kan vilja ge feedback som inte bara fokuserar på prestation, utan som också synliggör och berömmar eleven som person. Syftet med det senare är att motivera och skapa lust hos eleverna. Resultaten i flera av översiktens studier belyser att sådan personlig feedback kan vara både viktigt och utvecklande för eleverna i deras arbete med texter. Så länge feedbacken också har fokus på uppgiften och hur eleven kan utveckla skrivandet i sig, förefaller det vara positivt att i sin feedback vara personlig, visa att man har kännedom om eleven som person och berömma när det är relevant. En annan faktor, som hänger ihop med relationen mellan lärare och elev och som kan knytas till både motivation och prestation, rör vilka förväntningar som läraren kommunicerar genom sin feedback. Det framstår som viktigt att läraren

tydligt kommunicerar höga förväntningar och en tilltro till elevens förmåga att leva upp till dessa.

Användning av resultaten

Resultaten i denna systematiska översikt kan ge god vägledning, och i flera fall innebära stora utmaningar. Den som vill förskjuta fokus från feedback på färdig text till feedback under pågående process måste antagligen tänka igenom nya/alternativa sätt att organisera skrivförlopp. Den som vill skapa ett starkare behov av lärarfeedback behöver eventuellt tillsammans med kollegor hitta mer utmanande och stimulerande skrivuppgifter, vilka kan komma att kräva mer av både feedback och undervisning. Den som vill bredda sin feedback till fler dimensioner bör först analysera sin egen feedbackpraktik för att sedan konkret kunna pröva vad som händer om andra dimensioner av elevtexterna ges mer uppmärksamhet. Kanske visar en sådan analys av egen feedback att viss feedback stämmer dåligt med skrivmomentets lärandemål, vilket då kan vara ett argument för att förändra sin feedbackpraktik, eller möjligen justera momentets mål. En viktig slutsats är också betydelsen av att feedback ges i förtroendefull dialog mellan lärare och elev, där läraren känner elevens behov och möjligheter. Steg i denna riktning kan vara att pröva nya sätt att få till stånd dialog kring texter och kanske variera skriftlig feedback med muntlig. En sådan fördjupad dialog kan ge bättre förståelse av varför elever väljer att skriva som de gör, och hur kommunikationen kring förbättringsmöjligheter kan bli mer konstruktiv.

Trots att en stor del av den forskning som översikten bygger på är internationell berör alla studier en undervisning som bedöms vara relevant för den svenska skolan.

Urvalet av forskning

Av drygt 10 000 sökträffar har vi gått igenom 352 studier i fulltext. Av dessa bedömdes totalt 22 studier kunna bidra till att besvara den systematiska översiktens fråga.

Flera studier undersöker samspelet mellan elever och lärare för att skapa förståelse för hur elever kan uppmärksamma, förstå, acceptera och värdesätta feedback. Resultaten ger kunskap om strukturer och mönster som man kan känna igen sig i om och när liknande situationer uppstår i ett nytt sammanhang. Men underlaget medger inte att vi kan dra några säkra slutsatser om hur eller i vilken utsträckning en viss sorts feedback gör eleverna till bättre skribenter. Även om det förekommer studier i underlaget som har analyserat hur elevtexter förändras efter att lärare har gett feedback har dessa studier inte ett upplägg som gör det möjligt att uttala sig om säkra orsakssamband. Resultaten gör det alltså inte möjligt att tydligt förutsäga vad som kommer att ske, men de kan sägas ge stöd för att ana möjliga skeenden.

